

Írói noteszlapok az erkölcsről*

Legfőbb erkölcsi törvény: visszaadni legalább annyi értéket a társadalomnak, amennyit tőle kaptunk – lehetőleg kamatostul.

Tisztesség, becsület, emberség – a szögesdrótok bozótjában, az akasztófák erdejében aligha téveszt utat.

Hamarább utat téveszt kitüntetések záporában.

Így szólt a villámhárító:

Ne vállalatok velem szolidaritást.

Majd én magamra szedem a villámokat – ne álljatok közel hozzám.

Tudom, a zeuszok markából nem fogy ki a muníció, hát kitartok addig, nem dőlök le addig, míg közületek is fel nem nő valaki – villámhárítónak.

Ott van a legtöbb dolga, tartozása, kötelessége az embernek a világon, ahol *kapni is a legtöbbet kapta*: önmagát, eszméletét, tudását, egyéniségét.

Végképp nem új találmány ez, de *át nem örökíthető*.

Minden eszmélkedő nemzedék legjava *önállóan*, újra meg újra fel kell hogy fedezze ezt a világot mozgató nagy találmányt – magamagának.

A család, a felmenők, a gének, a gyermekkori környezet, a szülőföld, a haza, a nemzet – sors. Nem választójogi kérdés. Vállalni a sorsot – kitörni belőle: – ez a dialektika jellemzi a maga ellentmondásosságában a mai embert.

Vállalni a sorsot – erkölcsi parancs, annak is legelső.

Kitörni belőle – a haladás parancsa: fölébe emelkedni a sorsszerű meghatározottságoknak, megőrizve az erkölcsi kötést, a felelősséget a szülő-nevelő közösség, környezet iránt.

Mert ha a kitörésnek *megtagadás* a vége – az *áruállással* azonos.

Az aljasságnak is van érvrendszere.

„Nem én akartam megszületni!” – vágják oda nyeglén az édesanyjukat, a szüleiket, a családjukat megtagadók. Mint ahogyan a hazájukat-népüket megtagadók is szaporán visszhangozzák: „Nem én akartam *ide* születni!”

„Honnan tudnék repülni, még sohasem voltam elefánt” – mondhatnám valami hasonló, abszurd logikával.

Mínthogy ez a „nem én akartam megszületni”, „nem én akartam *ide* születni” csak attól a pillanattól fogva számít tisztességes érvnek, mihelyt az első olyan csecsemő a világra jön, aki előzőleg már döntött, hogy: igen.

S arról is: hová.

Embernek születni – nem választójogi kérdés.

Sors.

---

* Részlet az írónak a Gondolat Kiadónál megjelenő *Tengercepp* című művéből.

Annál könnyebben élhet az ember – minél kevesebbre becsüli magát?

Viszket néha az is: csak meglátni a poloskát.

Természetesen elítéljük az élősdiséget. Népek, osztályok, csoportok, egyének élősködését más népeken, osztályokon, csoportokon, egyéneken. Ez az ítélet vízválasztó, szinte.

Noha a történelem ezt az ítéletet nem igazolja. Minthogy idáig csakis az élősdiség törvényesítésével, intézményesítésével léteztek – csak így létezhetek? – a társadalmak.

Mi az oka, hogy a politikai-gazdasági megszilárdulás – konszolidáció – rendre az élősdiség irányában tolja el a társadalom morális egyensúlyát? A forradalmak után is.

Egyéni törekvések és törvénné szentesített közösségi normák között helyezkedik el a *morál* mezőnye. Voltaképp a liberális, türelmes – „toleráns” – politika jóvoltából terjed mind szélesebbre, s szankciók helyett a közszellem, a közvélemény *kényszerével* operál.

A túllícitálók háborognak a kényszer miatt és sikerrel marcangolják a közmorált, mire: a fellazult közerkölcs károsításai előbb-utóbb szankciók, jogszabályok alkalmazását kényszerítik ki mindenütt, ahol a közszellem már nem tartja kordában az elhatalmasodó devianciát.

Öngól.

A *morál* területe – mindig csatatér. Vagy a nagybetűs Jóság szorongatja a nagybetűs Rosszát – vagy megfordítva. Vagy a moralizáló krisztusok suhogtatják a korbácsot a tőzsérek, alkuszok, kufárok és egyéb harácsolók feje fölött, vagy éppen fordítva: a *demoralizáló* kufárok és egyéb élősdiék hasítanak szíjat az elgyávult krisztusok hátából.

Évezredek óta váltakozó szerencsével tart a küzdelem, kihagyás nélkül suhog a korbács.

A történelem nagyszámú messiásai, moralistái, prédikátorai eleget intették és buzdították az emberiséget, hogy javuljon meg; be kell látnunk most már, hogy nem nagy sikerrel. Pedig milyen meggyőzően logikus ez a menetrend így: mindenki – vagy majdnem mindenki – megjavul, következésképpen jobb lesz maga a világ is, derűs lélekkel elviselhető. Ám hiba lehet vagy a receptben, vagy a logikában, ha ilyen egyszerű program végrehajtása ilyen kitartóan nem sikerül.

Ha az emberek nagy többsége nem volna becsületes – nem volna érdemes gazembernek lenni.

Etikai olló?

Talán így nevezhetném azt a nagyobb figyelemre érdemes tünetet, mely azt jelzi, hogy maga a közvélemény a nemek kapcsolata dolgában, az egymás iránti s az utódok iránti felelősség dolgában – egyáltalán nem ritkán – etikusabb álláspontot képvisel, mint a közvélemény irányítására-nevelésére hivatott sajtószervek, intézmények, apparátusok.

Kéz kezét mocskol.

Bármely hóhérnak lehet tiszta a lelkiismerete. Ha egyszer ő szabályszerűen akasztott!

Aránytalanul súlyosabban elítéljük azt, aki megtette az aljasságot, mint azt, aki ugyanúgy megtette volna.

Csak egy van, ami teljességgel megbocsáthatatlan. Ha valaki jókedvvel és buzgón szolgál, janicsár, mézárós. Ha – míg biztonságban tudja magát – a kockázatmentes szabad gondolatig sem jut el soha.

Bajos, ha valaki nemcsak bátornak lenni gyáva, de ahhoz sincs mersze, hogy gyávának mutatkozzék.

A tisztességnek, a becsületnek a távlati érvénye az elsődleges. Ha a körülmények arra kényszerítenek, ma nem mondok ki, nem teszek meg sokmindent, amit a tisztesség elvont értelmében ki kellene mondanom, meg kellene tennem, *de csak azért*, hogy holnap *teljesebben* szólhassak, tehessek, s holnapután még teljesebben.

Az erkölcs – relatív fogalom. A nagyobb erkölcstelenség ellenében a kisebb erkölcstelenség etikai tartalommal telítődik. Voltaképp „negatív” töltését elvesztve „pozitív” töltést kap – de csakis az adott viszonyban.

Az erkölcs a legkevésbé megfogható, minősíthető, mérhető tulajdonságunk. Törvényesített önáltatás: pecsétes írással igazolni az igazolhatatlant.

Sokat köszönhet az ember sok olyasminek, amit illik szégyellnie, noha senkinek nem ártott vele.

Vajon a mások tisztessége, becsülete azért ingerel annyi embert, mert az illetők érzik, hogy fogytán a sajátjuk?

Lehet, hogy a világ legönzőbb népe vagyunk? – Erre utal, pár évtized óta, a születések alakulása.

Még inkább az öngyilkosok aránya. Az önzésre programozott ember csődje szükségszerű, s ennek a csődnek az egyik feloldása az öngyilkosság.

A másokért is élő ember – igen ritka a kivétel! – nem lehet öngyilkos, annyi a dolga a világon.

Az öngyilkosság is – gyilkosság. Elég sok esetben épp olyan kártékony, bűnös, emberellenes.

Nemcsak jóvátehetetlen bűnök, mulasztások, balsikerek lehetnek az életben. *Rosszá-téhetetlen* cselekvések, művek, alkotások is.